

G. D. SCRABA

MEMORII

Cuvîntare ținută la
Societatea Clerului
Ortodox Român, în
ziua de 24 Ianuarie
+ st. n. 1921. +

354.

BUCUREȘTI

Tip. CULTURA NEAMULUI ROMÂNESC
1921

Prețul 2-Lei.

IN CHESTIA CONCORDATULUI

Cuvîntare ținută la Societatea
Clerului Ortodox Român, în ziua
:: de 24 Ianuarie st. n. 1921. ::

Atît istoria religiunilor, cît și istoria societăților omenești, arată că în începuturile lor cele două elemente : *divinul* și *umanul* ori, pentru a întrebuița termenii consacrați politicește, *spiritualul* și *temporalul* se înfățișează inseparabili : nici o societate omenească nu s'a consolidat fără sprijinul unei credinți religioase, cum iarăși nici o religune nu s'a împuternicit de cît în mijlocul unei societăți în progres.

Natural că atunci cînd elementul uman servia numai drept sprijin elementului divin, societatea lua caracter teocratic, iar cînd, din potrivă, elementul divin era subordonat celui uman, societatea era așezată pe baze despotice. Au fost însă și casuri fericite, cînd cele două elemente s'au desvoltat într'un deplin acord. Avem a face cu societățile democratice.

Iar acela care stabilește deosebirea fundamentală între elementul divin și cel uman, între puterea temporală și cea spirtuală, este însuși Iisus Christos.

Pe această basă el își clădește Biserica.

În învățăturile sale, tocmai pentru a nu lăsa joc celor cu minte crudă și celor vicleni, el o spune lămurit : dați Cesarului ce este al Cesarului, iar lui Dumnezeu, ce este al lui Dumnezeu.

Și astfel, în fața împărățiilor omenești, el arată *împărăția cerurilor*.

Urmarea firească a acestei învățături este pe deoparte unitatea în credință: o turmă și un păstor sufletesc: iar pe de alta, o organizare socială până la cel mai larg democratism.

Prin unitatea de credință, el punea basa înfrățirii popoarelor; iar prin democratism a dreptății pe pământ, prin milă și iubire către aproape.

De altfel deosebirea dintre divin și uman concordă și cu vechea credință a poporului în mijlocul căruia Iisus se arătă.

Pentru vechii Evrei, după învățăturile datelor de Moise, pe lume e o singură lege: *Dumnezeu*; celelalte dispozițiuni sunt legiuiri și deci discutabile; iar la aprobarea lor ia parte de drept întreg poporul: bărbați, femei, copii, ba chiar și străini.

Să spunem, în ce ne interesează, că una dintre principalele dispozițiuni sociale la acest popor, a fost căsătoria preoților, fapt căre i-a dat tăria, cum a dat-o și celorlalte popoare care au mers pe aceeași cale.

Preotul este adevărat păstor sufletesc numai atunci când cunoaște nevoile societății în care el însuși este un element, avînd toate acele legături cerute, de viața în comun a omenirii.

Scos însă din viața de familie, cu alte cuvinte lipsit de școala sentimentelor omenesti, păstorul spiritual nu poate să-și îndeplinească datoriile nici față de Dumnezeu, nici față de oameni: înaintea lui se deschid marile ambițiuni politice, potrivit învățăturilor lui Iisus Christos care, voind ca omenirea să ajungă spiritual o vastă familie, condamnă despotismul și lasă toată libertatea de credință, excluzînd numai idolatria.

Tot aci mai avem a face și cu o altă confuzie între spiritual și temporal, potrivit învățăturilor creștine: celibatul pe care ele îl aprobă se referă numai la acei cari simt vocația unei vieți pur spirituale, cu chemarea să se pronunțe și să dea direcțiune în cele sufletești, și numai

în cele sufletești. Și cu acestea spuse să intrăm în cercetări istorice.

Pe lângă deosebiri de dogmă și ritual, cele două biserici creștine se separă pe chestiunile de natură socială de care ne-am ocupat.

Biserica răsăritului își păstrează neștirbită învățătura fundamentală dată de Capul său, și de aceea nici schisma nu are ce cauta în mijlocul ei, cu excepție pentru vechea organizare a fostei împărății rusești, care abătîndu-se de la învățătura fundamentală, subordonînd elementul divin celui uman, căuta că prin sabie să realizeze o singură turmă cu un singur păstor temporal și autocrat.

Biserica apusului, din potrivă, subordonînd umanul elementului divin, aspira la o autocrație religioasă, păstorul sufletesc căutînd să fie în acelaș timp și suveranul pămîntesc, stabilînd următoarea ierarhie potrivnică învățăturilor Bisericii Creștine: Papa, Regii, Poporul.

La jubileul din 1300, Papa Bonifaciu al VIII porunci să-i ducă înainte-i sabia și sceptrul pe un glob al lumii și să se strige de crainic: «Aici sînt două săbii. Petre îți vezi aici urmașul, iar, tu, o, Christoase, privește-ți Vicarul».

Iată care a fost cauza acelor mari frămîntări religioase, care au dat naștere pe deoparte la lupte religioase, iar pe de alta la nenumărate schisme, care nici pe viitor nu vor conțeni în biserica apuseană.

Ambițiunea nemăsurată, atît pe tărîmul religios cît și pe cel social, este o rea povătuitoare.

Nu voi intra în amănunțimi. Voi căuta să mă ocup numai de unele fapte istorice caracteristice.

Cînd papalitatea, prin Grigore al VII-lea Hildebrand — cel care introduce celibatul preoților — intră hotărît în luptă cu împărății Germaniei, cînd ea caută să treacă dela rolul de investitoare a demnității imperiale și mijlocitoare

între prinți și împărați, la acela de stăpînitoare temporală a popoarelor, furtuna se deslănțuie. Lupta se dă pe deoparte între papi și împărați, iar pe de alta între credincioșii lămuinați, clerici și mirenii ai aceleiași biserici.

Și această luptă tăfîșă, iar uneori în ascuns — autocratismul determină în totdeauna boale sociale — preface istoria apusului într'un vast cîmp de lupte politice de caracter religios, iscînd și ațîfînd cînd răsvrătiri, cînd răsboaie, cînd deslănțuind excomunicări ori persecuțiuni sîngeroase, cînd punînd în vază imoralități.

Nu voiu aminti decît inchiziția; nu voiu pune în lumină decît arderea pe rug a schismaticilor; nu voiu arăta decît goana cea vajnică împotriva științei, prin aruncarea în închisori a geniului și oprirea cărților, aceste candelile luminoase a întunerecului minții. Iar pentru a termina, voiu cita un scriitor de samă asupra Catolicismului, care afirmă că Piu al IX-lea era un zelos apărător al Cultului *Sacré Coeur*, care substituie «isteria Evangheliei».

Tot evul mediu este plin de lupte sîngeroase și de sacrificii pentru idei, pentru civilizație, — potrivit celor ce se cred de obicei — atunci cînd biserica catolică încetează de a mai fi agent civilisator, și își ia asupra-și puterea absolutistă.

Dar vin vremuri cînd curentul de revoltă sufletească nu poate fi nici conținut, nici stavilit. Atunci intervin pacte solenne între opresori, pe spinarea opresaților: dușmanii inverșunați de odinioară își dau mîna între ei. Papii concedează împăraților drepturi divine, împărații tolerează papilor drepturi umane. Iată origina concordatelor, de care, dați-mi voe a mă ocupa mai pe larg, însă numai atît cît ne interesează.

Intîiul concordat este acela de la Worms din 1122, cînd Calist II și Henric al V-lea al Germaniei își împart pe din două puterea, pentru

a pune capăt luptelor de investitură care li slăbiseră autoritatea.

Cum vedem, cel d'întîiu concordat se încheie între papă și împărat, prin concesiuni reciproce de stăpînire a popoarelor catolice. Nici nu se putea înțelege într'alt fel un concordat.

Iată-ne acum în secolul al XV-lea.

Pe deoparte, pe ruinele feudalității caută să se afirme primele state suverane pe bazele intereselor lor proprii și ale forței cu nevoia de a găsi și un cît de mic sprijin moral; iar pe de altă parte papalitatea prin schismele mari ce se produsese, se simte cel puțin din punct de vedere moral, înfrîntă.

Conciliul de la Censtanța stabilia, în principiu cel puțin, superioritatea Conciliilor generale asupra papei, fapt care deschidea larg porțile Conciliilor naționale bisericești, afirmîndu-se de pildă, galicanismul în Franța, față de autoritarismul ultramontan, papal.

Pericolul era uriaș pentru ambițiunea și puterea papală, și mai cu seamă el atîngea toate acele mari surse de venituri papale care, cum spune un istoric, se strîngeau într'o vreme cînd totul se vindea în cîr și pe pămînt, iar cumpărătorii nici ei nu lipsiau.

În această gravă situație, în luptă cu schismaticii, în luptă cu Statele suverane, cele din Italia în primul rînd, care determină papalitatea la alcătuirea statelor pontificiale, prima măsură luată fu aceea a rezistenței.

Bunii consilieri arată însă papilor că fața lumii e schimbată și că negocierile abile vor putea face mai mult decît lupta fățișă. Vremea falșelor Decretale atribuite lui Isidor de Sevilla, și pe care papalitatea se sprijinise pînă atunci pentru a ajunge la o stăpînire temporală, trecuse de mult¹.

¹ E interesantă una dintre aceste naive dar intențio-

Dacă în acea vreme nu apăruse încă operă lui Machiavel asupra mijloacelor tiraniei în guvernământ, apoi aceste mijloace erau de mult practicate în statele italiene, de unde Machiavel n'a făcut de cît să le culeagă și să le dea o formă preceptală.

Și atunci, Papa, cum ne spune un autor, «pentru a învinge rezistențele naționale ale popoarelor europene, se adresă direct suveranilor cari le guvernau și cari tindeau să stabilească guvernaminte absolute. El încurajă absolutismul prinților, și le făcu parte din drepturile și avantajile pe care le refuza națiunilor, pentru a mărgini, cu concursul interesat al unora, pretențiunile celorlalți.»

În aceste împrejurări diplomația, deși abia născută, a Curții pontificale, cîștigă cea întâiu victorie a ei. Papa Martin al V-lea încheie astfel concordate «cu principalele națiuni reprezentate la conciliul din Constanța: cu Germania și Franța pe un timp de cinci ani, cu Englitera pe un timp nelimitat.»

Este drept că prin aceste concordate se stirpeau unele dintre abuzurile papalității, dar lor li urmărea altele, cum, de pildă vestitul *concordat al prinților germani* din 1447, modificat în 1448 și prin care se stabilea pentru papă dreptul de a pune taxe, de a cere anate¹⁾ și de a distribui beneficii.

Interesant de cunoscut este concordatul cu Franța din 1516. Printr'o *pragmatică sancțiune*, regele Franței Carol al VII-lea, în urma conciliului de la Bâle, dăduse bisericii galicane în 1438 dreptul «de a se cîrmui prin ea însăși, supt direcția regalității, și fără intervenția papalității.»

nate falsificări de a atribui lui Constantin cel Mare cedarea pentru Papi a dreptului de a guverna Italia, în locul lui, atunci cînd pleca la Bizanț!

¹⁾ Anată = bir papal egalînd venitul pe un an al funcției bisericesti acordate.

Această mare lovitură dată papalității fu însă nimicită prin concordatul încheiat în 1516 între Francisc I-iu și Leon al X-lea. Iată cauzele: «victoria lui Francisc I-iu la Marignan, care îi dădea Italia și îl făcea să spereze Imperiul, îl aduse pentru a obține sprijinul sfântului scaun, să sacrifice biserica Franței.

«La sfârșitul lui 1515, la Bologna, într'o întrevedere, în care se credea că se văd cei doi capi ai Creștinătății, Francisc I-iu și Leon al X-lea se înțeleseseră pentru a împărți bunurile și guvernarea bisericilor franceze... Papa și regele își împărțiau .. jurisdicțiunea bisericească.»

Istoricul frances Mézeray, cu privire la acest concordat viclean, spunea mai târziu, pe drept cuvânt că «papa, putere spirituală, lua temporalul, iar regele, prinț temporal, primea spiritualul. «Nu era, în adevăr, o lege religioasă. Era un tratat de împărțire politică, analog aceluia pe care Europa le-a văzut de atunci încoace. «Cei tari își dădeau ceia ce nu li aparținea: pielea celor slabi.» Abia în 1772 se revine și se ordona de Ludovic al XV-lea ca toate actele papale să nu fie publicate și executate în Franța fără încuviințarea sa și a Parlamentului; iar în 1790 se reconstitue biserica națională francesă, suprimându-se toate acele mari beneficii papale ce se storceau de la preoți.

Cînd Napoleon I-iu ajunge Prim-Consul însă, se încheie un nou concordat: cel din 1802, atît de dorit, dar și atît de plin de decepțiuni pentru papalitate. Diplomația francesă avea în capul ei pe vestitul Talleyrand, iar republica pe Napoleon.

Este plină de învățăminte acea epocă de diplomație civilă și clericală. Dar brutalitatea lui Napoleon știe să pună capăt oricărei trăgăniri. *El vrea, și papa trebuie să se supună.*

Și de data aceasta, fără îndoială, este vorba

de o înțelegere între cei tari. Napoleon avea nevoie, cum o spunea însuși, de ordine în Stat: «Nicio societate nu poate să existe» spunea dînsul, «fără morală, și nu există o bună morală fără religie. O societate fără religie este ca o corabie fără busolă, iar filosoful Royer-Collard adăuga în consiliul celor 500 că «E un adevăr consacrat prin experiență că de cîte ori există într'un stat o religie care este al celui mai mare număr, trebuiește ori ca Guvernul să contracteze cu ea o alianță fondată pe interesul unui sprijin reciproc, ori s'o distrugă, ori să încerce riscul de a fi distrus prin ea.»

Și astfel acest concordat, care în definitiv era un contract de reciprocitate, stabilia că religia catolică este aceea a majorității francesilor — dar atît și nimic mai mult pentru papalitate — iar în schimb papalitatea recunoștea noua stare de lucruri, se obliga să nu se mai agite pentru bunurile bisericești înstrăinate, că liberul exercițiu al cultului să se îndeplinească conformîndu-se reglementelor de poliție «pe care guvernul le va judeca necesare pentru liniștea publică», — deci atît de supuse împrejurărilor —, iar în biserici să se spună la serviciile divine: «*Domine, salvam fac Rempubicam; domine salvos fac consules*».

Dar alături de acest concordat, Napoleon face să se voteze și aparte «Articolele organice» care în realitate «puneau» papalitatea sub controlul sever al Guvernului, chiar în ce privește doctrina religioasă, pe cînd Talleyrand spunea Papei cu bătaia lui de joc obicinuită: «concordatul este rezultatul voinții a două puteri contractante. Legile organice dimpotrivă nu sunt decît modul de executare adoptat de una dintre aceste două puteri».

Și aceea putere era necontestat a lui Napoleon care, fără să țină seamă de concordatul încheiat de el, introduce în 1805 cîșătoria ei-

villă, iar în 1809 anexează Statele papale, lăsînd marelui pontife numai palatul și proprietățile sale, cu o rentă de 2 milioane. La opunere, el răspunde cu arestarea papei, — pe care îl duce apoi pe moarte la Fontainebleau ca să iscălească noul concordat, din 1813, de care Napoleon avea nevoie.

Din interes, după căderea lui Napoleon, regaliștii aduc lucrurile la starea de mai înainte.

Lupta nu încetează. Voiu spune în treacăt că în 1869, unul dintre cei mai mari predicatori pe cari i-a avut catedrala «Nôtre Dame» din Paris, își părăsește ordinul religios din care făcea parte, se căsătorește și se încearcă să întemeieze o biserică galicană neatârnată. Asupra stării de astăzi în Franța, nu e nevoie să insistăm¹.

Să trecem acum la celelalte țeri din Europa.

O luptă puternică între papalitate și Bismarck avu loc în Germania, după ce vechiul catolicism german se ridicase în 1870 cu violență asupra ordonanțelor papale *Pastor Aeternus* și *Syllabus* ale lui Piu al IX-lea, care stabilea dogma infailibilității prin conciliul Vaticanului din acel an.

În adevăr, acel conciliu recunoștea papei o o deplină și supremă putere de jurisdicțiune asupra întregii biserici nu numai în lucrurile care privesc credința și obiceiurile, dar de asemenea în acelea care aparțin disciplinei și Guvernării bisericii universale»; iar că atunci cînd el vorbește «*ex cathedra*, se bucură de aceeași infailibilitate pe care divinul Răscumpărător a dat-o bisericii sale».

Această doctrină răscolii o întreagă furtună printre catolicii din Germania, determinînd atunci Kulturkampf-ul German — lupta pentru

¹. Asupra chipului cum lucra Catolicismul în Franța, înainte de războiu, ne o arată scriitorul Paul Bourget în „Le démon du Midi”. Citez acest roman pentru edificare.

civilizație — pentru a se opune tendințelor de autocratism papal. Excomunicările începură, dar și legi Bismarckiane pentru punerea bisericii catolice sub ordinele Statului. Papalitatea iese zdrobită din aceste lupte. Bismarck declarase: «Noi nu vom merge la Canossa».

Și cu toate acestea, prin un alt șir de legi din 1883, 1884 și 1886, Wilhelm I distruge toată opera de mai înainte. Germania ne mai fiind însă o țară în majoritate catolică, neapărat, de data aceasta nu mai e vorba de concordate.

Oricum, în opera lui Wilhelm I-iu se găsește explicarea sprijinului dat Germaniei protestante, de către Papalitate, în ultimul războiu.

Austria a căutat să urmeze Germania. În 1870 se denunță concordatele și se votează legi asemănătoare celor din Germania. Austria rămîne însă mîna dreaptă a catolicismului.

În celelalte țeri cu majorități catolice în Europa se dau aceleași lupte asupra concordatelor.

În Țerile de jos, lupta avu drept urmare separarea Belgiei de Olanda. În Elveția lupta e crîncenă între Sunderbund (cele șapte cantoane catolice) și protestanți, cu victoria acestora din urmă.

Iată care au fost rezultatele concordatelor chiar pentru țerile catolice. Până și în Spania lupta a fost dată politicește pe tema acestor tratate.

O țară care ne interesează de aproape este Ungaria.

Până în 1890 această țară stătuse liniștită. Atunci însă, începe luptă împotriva legii din 1868 care dispunea ca băieții, ieșiți din căsătorii mixte, să urmeze religia tatălui lor, iar fetele pe aceea a mamei, dispoziție pe care preoții catolici au călcat-o întotdeauna.

Se introduce astfel în 1894 căstoria civilă, pentru a pune capăt neînțelegerilor. Naționalitățile se arătară însă dușmane, pe bunul cuvînt

că se lăsa arbitrarului administrațiunii ungurești determinarea naționalității supușilor din regatul ungar.

În această situație, diplomația papală lucra cu putere în vederea vre unui nou concordat: poate tocmai a celuiia pe care îl propune astăzi Statului român.

Situația e schimbată, dar iesuitismul e mai puternic ca oricînd.

Pentru a termina cu istoricul concordatelor, să spunem că toate acelea încheiate între papalitate și diferitele state ale Europei până la războiu, nu sînt de cît formele vizibile ale victoriile cîștigate cînd de papalitate împotriva Bisericilor naționale catolice — și numai catolice — cînd de naționaliștii catolici împotriva puterii străine, din afară.

Această este situația și rostul concordatelor. Ele privesc numai și numai biserica catolică, în luptele ei împotriva bisericilor naționale catolice, a schismelor și opunerilor care neconținut se produc în sînul acelei biserici, prin nesocotirea deosebirii fundamentale între cele două puteri: spirituală și temporală, cum am căutat să arătăm.

Evident că această confuzie se afirmă întotdeauna, prin autocrație civilă ori religioasă, acolo unde împrejurările le aduc pe amîndouă în conflict și apoi în alianță diplomatică.

Iată cum caracterizează un scriitor această stare de lucruri :

«Pontiful care își are sediul său la Roma și care poruncește unei fracțiuni a creștinătății, are la spatele său o rasă de prelați cari au pretins multă vreme să se așeze deasupra guvernelor temporale ; și astfel și-au păstrat obiceiul. Cînd combate un regim, cînd susține pe un altul ; iar afecțiunile sale se schimbă adesea ori după țeri, astfel că nu e rar de a-l vedea profesînd în acelaș timp tesa și antitesa».

Iar conclusia e, că amestecîndu-se în luptele

de partide din diferite țeri, el devine un factor al întinericului, al desordinii.

Da, lucrul e adevărat. Căci nu trebuie să se uite că în uneltirile sale Catolicismul a mers până în a emite și a motiva o teorie regicidă, cum a făcut-o în 1591 Jean Boucher, doctor al Sorbonei și rector de Universitate, amestecat în complotul de asasinare a lui Henric al IV-lea; fără a mai insista asupra teoriilor Jesuiților Suarez, Mariana și alții cari, pentru a susține supremația papală, au făurit teorii dintre cele mai grave împotriva ordinii în State, teorii periculoase numai prin enunțarea lor, și care deschid și motivează asasinatele politice.

Să vedem acum și definiția ce se dă concordatelor.

«Concordatele sînt în drept canonic» — catolic, neapărat — «tratate încheiate între puterea religioasă (papală) și capii suverani ai Statelor în majoritate catolice», —, ne spune un specialist occidental. Drept dovadă dăm *Acordul* încheiat între Rusia și Papalitate în 1848 care fu înlăturat de Rusia, prin amestecul preoților catolici în răscoala polonă din 1863.

Așa dar, după vederile însăși ale catolicismului, concordatele privesc numai țerile catolice.

Și să nu uităm faptul destul de însemnat, că papalitatea nu a isbutit nici odată să închee, cu o țară atît de catolică ca Italia, vreun concordat; cu o țară unde numai în 1898 au fost dizolvate patru mii de asociațiuni religioase.

Și voește să închee cu noi, unde la o populație de 18 milioane, se numără mai puțin de două milioane catolici propriu ziși?

Astfel fiind, autocratismul pontifical, neconcordând cu noi nici într'o privință, nici nu trebuie luat în seamă de un Stat cu alte tendințe, cu alte aspirațiuni de cît cele urmărite de capii bisericii apusene: ai absolutismului.

Papalitatea s'a găsit întotdeauna și se găsește și astăzi în luptă continuă cu bisericile naționale catolice. Și dacă dînsa nu se poate înțelege cu ai săi, evident că la noi nu poate urmări decît același încercări de amestec funest Statelor cu care s'a răsboit în diferite chipuri.

Dacă papalitatea ar primi un concordat cu noi, în orice condițiuni ar fi, ba chiar numai dacă ar cîștiga dreptul de a intra în tratative, și încă ar fi un mare pericol pentru Statul nostru. Viclenia diplomatică va ști să lucreze apoi, nici cînd nu ne vom aștepta, pe baza drepturilor cîștigate.

Până acolo merge pericolul și cursa ce ni se întinde. Și iată de ce:

Dacă în tot trecutul nostru istoric nu se găsește nici urmă de concordat, nu e mai puțin adevărat că papalitatea, prin țerile catolice mărginașe nouă, a încercat în multe rînduri să întemeieze la noi *episcopii catolice oficiale*, nereușind însă, de cît la anumite epoce din istoria noastră națională. Și atunci încă, reușita lor n'a însemnat decît o simplă tolerare a acelor episcopii vremelnice.

Papismul s'a lovit la noi de voința hotărîtă a Domnilor, boerilor țerii, mitropoliților și clerului, urmați de întregul popor care a manifestat în totdeauna cea mai dîrză împotrivire¹⁾:

¹⁾ Asupra acestei chestiuni ne vorbește documentat Episcopul Romanului, Melchisedec, fost membru al Academiei Romine, în cuvîntarea sa ținută în 1883 în una din ședințele Sf. Sinod: „*Papismul și starea actuală a Bisericii ortodoxe în Regatul Romîniei*”. Iată cîteva extrase din lucrarea eruditului episcop:

„Dacă ne uităm la relațiunile istorice adunate din documente catolice, găsim adeseaori urme de mari triumfuri ale catolicismului în Romînia, întîlnim adese Episcopate catolice decretate de papă, și episcopi catolici chirotonisiți de papi cu titluri de localități romine; nu odată Domnii și țerile romine de uniți cu Biserica Romei. În faptă era cu totul altfel. Episcopii catolici, n'au exercitat în Principate o jurisdicțiune cano-

Am căutat să arăt teoretic și istoricește că orice propunere de concordat trebuiește privită ca o încercare zădarnică la noi.

Ne mai rămîne însă de lămurit un punct de un interes deosebit, de natură socială.

Este drept că în ultimii timpi papalitatea a manifestat o tendință spre democrație.

Pentru că Statele moderne apusene au căutat să înlocuească cultura papală prin cea laică, papa Leon al XIII-lea prin «*Aeterni Patris*» din 1879 a căutat să determine raporturile filosofiei și ale credinței, iar prin enciclica din 1891 «*Rerum novarum*» să se ocupe de chestiunile sociale, ba chiar șieconomice de la ordinea zilei.

nică nici o dată; „ei erau suferiți numai pentru a-și cultiva micul număr de catolici, aflați în Principate.“ Ei n'au fost stabili în țerile acestea ci numai ca vîsītatori ori musafiri.

„Cu osebite s'au ferit (Romini) de a admite în țară Episcopate catolice stabile; ci numai episcopi vīsītatori... Antipatia contra catolicismului la Romini a fost mare totdeauna, așa că zicerile papă, papistași, papism erau sinonime cu dușmănia ne'impăcată contra națiunii și Bisericii romine“.

La întrebarea: pentru ce Romini până în timpurile noastre n'au suferit așezarea episcopilor catolici stabili la noi, pe cînd ei erau toleranți chiar cu religiunile necreștine, esceptînd pe Turci, răspunde: „Causa nu este decit instinctul și năzuința conservării lor naționale“, „știînd ei că Turcii au credința că unde este întemeiată credința lor, acea țară aparține lui Mahomet“, iar „Biserica catolică, cu tendințele ei absolutiste, s'a pus în serviciul cuceritorilor politici apuseni: Ungurilor, Polonilor, Austriacilor.“

Constatînd că Biserica catolică nu numai că nu ne-a dat vreodată o mîna de ajutor, ci din potrivă „a adus peste noi oștiri străine, spre a ne cucerii politicește și apoi a ne papis'ăși“, se întrebă dacă în urma jertfelor pe care neamul le-a făcut pentru legea lor străbună, va trebui să ne dăm pe mîna străinilor, mai întăiu sufletele și apoi libertățile și țara, ca ei să facă cu dînsese cum le va veni la socoteală? Ar fi rușinea și batjocora cea mai mare.“ Documentele pe care se reazemă Episcopul Melchisedec, le dăm în adaosul care urmează la sfîrșit, în ceia ce au mai interesant.)

S'ar părea dar că papalitatea iea o altă cale, părăsind vechile atitudini politice.

Dar concordatul care ni se propune arată, evident, contrariul.

Mai mult decît alt: Cele douăzeci de *Congregațiuni romane ori cardinalice sînt în ființă*, funcționînd la Curtea papală, — adevărate tribunale chemate a statua sub preșidenția papei, ale cărui organe sînt

Voiu cita pe aceea a *Inchiziției romane ori a Sfîntului Oficiu*, pe aceea a *Index-ului cărților vătămătoare a Indulgenților etc.* ale căror hotărîri sînt definitive, fără apel.

O congregație deosebită este aceea a *afacerilor extraordinare*, pentru apărarea intereselor catolicismului în chestiunile diplomatice și internaționale. Și toate aceste instituțiuni inchișitoriale dau continuu ordine și primesc rapoarte de la noi, ca și de pretutindeni unde iesuitismul și-a întins pinze de paiajen dosite, făcînd proseliți în iesuitism și spionaj, cum popoarele neglijurii ni-au dat exemple tipice în ultimul război.

Cu drept cuvînt spunea un autor vorbind de mijloacele întrebunțate în trecut de papalitate: «Această luptă în care papalitatea și campionii săi ațîță felonia supușilor și ingratitudea copiilor, arată... un îndrăzneț dispreț pentru toate legile care sînt apărarea societăților omenești, și avu drept cauză reală pretenția lui Grigore al VII-lea și a urmașilor săi de a supune toate bisericele și toate statele occidentului stăpînirii absolute a papei, atît în ce privește temporalul cît și spiritualul».

Un alt autor, vorbind de vestitul Sillabus — «adevărat cod al Catolicismului» — spune că el este «condamnarea articolelor esențiale înscrise astăzi în legile tuturor popoarelor civilizate».

— Acum catolicismul își îndreaptă privirile către noi, pe motivul că în țară se găsesc mici insule de locuitori catolici, iar tratatele de pace în-

cheiate în urma marelui războiu prevăd apărarea cultului străin.

Crede dar că a venit momentul să se amestece temeinic în treburile noastre lăuntrice, ca și cum semnatarii păcii ar fi dat câștig de cauză papalității, cea în dulce armonie cu autocratismul german.

Am văzut însă că faimoasele concordate apar atunci când papalitatea ori autocrațiile politice sînt pe calea falimentului, întocmai cum în dreptul comercial cei gata de a da faliment recurg la concordate.

Din fericire nu sîntem pe o astfel de cale și ori ce tentativă în această privință o respingem cu indignare.

Respingerea de la început, ca nevenită a ori cării încercări de încheierea unui concordat cu Statul român, își găsește și un sprijen de dogmă religioasă.

În adevăr cel d'întîiu și cel de al treilea Sinod ecumenic glăsuesc că fiecare țară rămîne în drepturile sale vechi, în obiceiurile sale vechi.

Acest principiu de drept canonic este primit de catolici. În adevăr, în ale sale «*Institutiones juris canonici*», manual aproape oficial al dreptului canonic papal, Lancelot spune că atunci cînd sentințele conciliilor se găsesc în desacord, trebuiește de preferat pe aceea a Conciliului (Sinodului) a cărui autoritate este cea mai veche și mai mare», adăugînd că «După Sfînta scriptură, autoritatea cea mai puțin contestată este aceea a Conciliilor generale» — deci a Sinoadelor ecumenice.

Iată dar că și din acest punct de vedere dreptul cade de partea noastră.

Și cu acestea spuse, avem de încheiat cu un punct însemnat, capital pentru noi.

Orice acțiune politică națională trebuiește dusă în baza unui principiu.

Principiul nostru de astăzi, determinat de im-

prejurări, dar mai ales de fapte, îl putem resuma în următoarele cuvinte :

Tara aceasta este a Romînilor și numai a Romînilor; dar a tuturor Romînilor.

Această afirmare a noastră este mai mult de cît un principiu: este un testament care ne ridică lăcrimele în ochi.

Acei morți prin fier nelegiuit, ca și acei răposați cu inima strînsă de durere — și ei sînt mulți: oameni de Stat și umili cetățeni, — au dispărut din mijlocul nostru cu această credință pe buzele lor că ceasul dreptății va suna în urma lor pentru întreg neamul românesc.

Acel ceas a sunat.

El este mîn'uitor.

El înlătură asuprirea străină din afară, ori de unde ar veni și sub ori ce formă ar veni!

Binecuvîntați, preoți, memoria lor, înălțați rușele voastre pentru înțăptuirea în deplin a sacrelor cuvinte din testamentul lor politic, tot așa cum v'ați îndoit genunchii pentru pomenirea nenumăraților martiri, răscumpărători ai acestui neam, pentru ca în ziua de 24 Ianuarie 1859 el să vadă deschizîndu-se porțile mîntuirii dinaintea lui.

Dar iarăși, ni se cere tuturora, tocmai pentru mîntuirea Patriei, aceeași deplină toleranță către culturile străine, cum blînd și îngăduitor ni-a fost neamul în toate vremurile.

Acesta e principiul care trebuie să ne călăuzească în toată activitatea noastră politică și națională.

Și tocmai preoțimea noastră își are chemarea de a-și urma înaintea căile de pace și de toleranță cerută de respectul libertății de credință, cum o arată însuși Iisus, exceptînd închinarea la idoli — mai ales cînd aceștia se cred că reprezintă puterea însăși a lui Dumnezeu pe pămînt, dispunînd și de Raiu.

Preoțimea noastră, în aceste considerațiuni,

are chemarea de a privi cu ochi buni o întocmire organică națională și proprie a cultelor străine și ocrotirea avutului lor de către Stat, dar și sub controlul său în ce privește orice înfruriri străine, venite din afară.

Numai în acest chip acea unificare sufletească, care e așezată la temelia bisericii lui Christos, va putea fi îndeplinită când ceasul îi va fi venit: prin biserici democratice și naționale, cum e a noastră.

Făcînd dar apel la acea Unire sufletească de care neamul nostru a dat o strălucită probă acum 62 de ani, cerem de la oamenii de Stat până la cel din urmă cetățean, ca toți, într'un gînd și faptă, să nu tolereze sub nici un cuvînt amestecul absolutismului străin în viața noastră națională.

Sînt lucruri care se tolerează. Sînt însă și dintr'acelea care nu se pot îngădui sub nici un cuvînt, pentru că altfel s'ar trece peste voința acelor care s'au jertfit pentru liberarea de sub puterea străină a neamului întreg.

Și acum mă întreb:

Cine va trece peste acel testament politic, scris cu lacrimi și sînge?

Cine va lua condeiul să încheie un pact pozitiv principilor și usașelor de drept național și internațional?

Cine își va lua răspunderea în fața istoriei neamului său și a însăși civilizației, punîndu-i o nouă piedică și în această țară?

Un *acord* de toleranță limitată se poate admite, un concordat cu drepturi niciodată,

ADAOS.

Ureche vorbind de rezultatele sinodului din Florența (Letopiseți, I, pg. 106):

«Ce atîtă zavistie au așîțat, că în loc de împreunare, nici să audă de numele papii și a Bisericii apusului, socotind-o în loc de călcătoarea legei».

* * *

G. Șincai ne dă în vol. II, pg. 238, sub anul 1584, răspunsul Mitropolitului Gheorghe Movilă către papă:

«Grigorie XIII papa de la Roma (nu vreau să scriu pentru ce) pe vremea aceasta a înnoit calendariul, și vrea ca toți creștinii să primească înnoirea aceea. Iară Gheorghe Moghilă Mitropolitul Moldovei i-a scris, precum arată Okolski (Orbis Polonus Tom. 2), să dea pace Romînilor, să rămînă pre lingă calendariul cel vechiu...»

* * *

«Fragment din instrucțiunile date nunțului papal în Polonia, în privința episcopului catolic din România», din care se vede că episcopii catolici nu aveau decît dreptul de a visita Moldova (1599), «Arhiva istorică a României, II, p. II, p. 17): «Fiind numit un episcop pentru Moldova și Țara-Românească, carele de curînd a și plecat acolo, iară episcopul de Camenița și arhiepiscopul de Lemberg pretinzînd de a avea «jus visitandi» asupra Moldovei, care pretențiuni nu sînt întemeiate; apoi monseignorul Nunțiu îi va înlătura, va protege pe acest episcop, și va ține corespondență cu el în-

formându-se de cele ce se petrec în România și în Tătaria.»

* * *

Dimitrie Cantemir în descrierea Moldovei, (pg 152) ne spune de ce Moldovenii n'au suferit niciodată pe papistași:

«Vre-un eretic, sau vre-o erezie nu s'a arătat niciodată în Moldova, și cu atât mai puțin s'a putut încuiba. Poate că pentrucă această gintă niciodată n'a voit să primească teologia scolastică, nici doctrinele sofistice ale Dialecticilor, ci a crezut că evanghelia în simplitatea sa, și învățăturile SS-lor Părinți sînt de ajuns și fără școală, pentru mîntuirea sufletului. Moldovenilor nu le este nicio lege mai urîță ca a Romei, deși mai toți Ungurii cei supuși lor profesează aceea lege și își au episcopul lor la Bacău. Căci ei zic, că toate celelalte eresii sînt cunoscute prin sine înșile și prea ușor se poate înțelege în ce se despart de la adevărata biserică creștină; dar papiștii sînt ca lupul în piele de oaie; ei acum numesc frați pe cei din biserică orientală, acum le zic că sînt schismatici sau akefali, adecă fără cap, pentru că nu recunosc pe papa de cap vizibil al bisericei...»

* * *

In anul 1815 agentul austriac cere lui Scarlat Calimach admiterea unui arhiereu în Moldova cu numele de Bacoviu (de la Bacău), pentru toți creștinii de rit catolic din țară. Divanul țerii supt președinția Mitropolitului Veniamin (cf. Melchised c. loc citat), constată că :

«In letopisețele ce se află aicea, arătătoare de întîmplările acestui pămînt, cum și în cele mai vechi chrisoave, care sînt asupra părții bisericesti (fiind unele de aproape 200 de ani, n'am aflat a fi fost vre-odată vre-un arhiereu catolic, cu nume de vre-un ținut sau cu străin

nume statornicit în pământul acesta, și nici de la părinții și strămoșii noștrii n'am auzit că s'ar fi întâmplat vre-odată arhieru de altă religie statornicit aicea».

In 1819 Divanul se strînge din nou, tot supt preșidenția Mitropolitului Veniamin, la vestea că Papa a chirotonisit alt episcop catolic, în localul celui de mai înainte, decedat (cf. idem) și trimite Domnului o anaforă în care se spune:

«Această nouă veste atît a turburat deobște pe toți și a adus în neliniște și tagma bisericească, pe boieri și pe tot norodul, încît nici așteptînd ca să luăm porunca Innălțimii Tale, am îndrăznit să înștiințăm prin obștească anafora drepturile Patriei noastre, tînguirile și înșfîrșit fierbintele noastre rugăciuni...»

In această anaforă se arată între altele amestecurile Papismului în certurile pentru Domnie din vremurile tulburi. Poarta, printr'un hațiserif consfințește atunci dreptul țerii de a nu primi episcopi catolici.

Văzîndu-se bătută, Papa ca și Austriacii, Agentul austriac se adresează Divanului cu rugămîntea ca să considere pe acei Episcopi cel puțin ca vizitatori. Spune el supt punctul 5:

«Episcopul catolico-roman are să privegheze și să caute numai la cele ce se ating de disciplina și orîndueala ritului lor... fără a se amesteca la cele ce sunt ale pământului, sau a pretandarisi de driturile și privilegiile arhipăstorilor pămîntești, socotîndu-se întru această privire și el ca și cei mai mulți episcopi, fără eparhie».

Divanul a respins și această cerere, dar Episcopul, prin împrejurările de anii următori, rămîne în țară pînă în 1826, cînd Mitropolitul și boierii protestează la Ioan Sturdza. Prin toleranță, chestiunea petrecerei a doi Episcopi catolici în țară a ajuns pînă în zilele de astăzi.

Din lucrările aceluiași autor :

„Starea socială a săteanului român“,
București, 1907.

„Sociologia“, București, 1913.

„Vasile Conta“, Studiu filosofic, București,
1921 (editura Fondației I. V. Socec).

Cărți de citire pentru întreg. inv. primar
(în colaborare).

Aceste lucrări se găsesc la Librăria Socec & Co.

„Revista de studii sociale“ și alte lucrări
sînt epuizate.

